

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕМОГРАФІЧНУ СИТУАЦІЮ В ГАЛИЧИНІ (ПОЧАТОК ХХІ ст.)

У статті розкриваються особливості за-хідноукраїнських сучасних міграційних процесів, показано їхній вплив на демографічну ситуацію в Галичині на початку ХХІ ст.

Ключові слова: міграційні процеси, сальдо міграції, економічна ситуація, демографічна криза, народжуваність.

I. Вступ. В останнє десятиліття наша держава посіла особливе місце у світових міграційних процесах. Населення України на початку 1990-их років, як і більш ніж століття тому, занурилось у бурхливий потік трудової міграції, особливо зовнішньої. Оскільки основною причиною активізації міграційних процесів стала економічна нестабільність у молодій українській державі, то досліджувана нами проблема знайшла відображення у низці наукових праць учених-економістів кінця ХХ – початку ХХІ ст.: Т.Драгунової, В.Євтуха, І.Прибиткової, М.Романюка, О.Рудницького, В.Стешенко та ін. Зважаючи на те, що міграційне сальдо досягло свого негативного апогею саме в західному регіоні України, особливу увагу хотілося б звернути на Галичину (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська області), зокрема на вплив міграційних процесів у даному регіоні України на демографічну ситуацію в краї у 2005–2006 рр.

II. Постановка завдання. Метою статті ми обрали з'ясування впливу міграційних процесів на демографічну ситуацію в Галичині у 2005–2006рр.

Визначена мета зумовила використання:

- аналізу статистичних матеріалів та наукової літератури;
- порівняльного аналізу даних, дотичних до теми статті, із загальноукраїнськими показниками досліджуваного періоду;
- узагальнення виявлених положень і фактів.

III. Результати. Наукова думка сучасності одностайно визнає, що трудова міграція є однією зі складових глибокої та всеохоплюючої системної кризи в Україні. Саме ця криза, а не якісь зовнішні чинники, є найбіль-

шою загрозою національній безпеці нашої держави. Проблема трудової міграції належить до тих, які пронизують наше суспільство наскрізь. Вона дається в знаки у повсякденному житті мало не кожної української родини і безпосередньо впливає на національно-державотворчі процеси [1, 1].

Міграція, за визначенням сучасної довідково-інформаційної літератури, – це переміщення працездатного населення з одного регіону в інший, з однієї країни до іншої у пошуках роботи, вищої заробітної платні та кращих умов життя [2, 80].

Міграційні рухи є своєрідним індикатором реакції населення на зміни в економічному, політичному, соціальному житті будь-якого суспільства, а вони в нашій державі відбуваються майже щодня. І саме розміри, напрями і масштаби таких процесів певною мірою свідчать про стабільність, або навпаки, нестабільність суспільного розвитку в країні. Варто зазначити, що через своє геополітичне становище територія України віддавна перебувала під впливом значних міграційних потоків. У праці «Проблеми становлення й розвитку трудової еміграції з України» О.Леонтенко виділяє три основні етапи такої міграції.

1) Перший етап, який завершився у 1990 році. Його можна охарактеризувати, як період відтоку здебільшого представників інтелектуальної та культурної еліти – вчених, музикантів, художників та ін. Ця категорія мігрантів була незначною і її зникнення з українського ринку праці не мало економічно значущих наслідків. Втрат зазнали тільки наука та культура нашої держави, які на загальнодержавних терезах економіки початку 1990-х рр. були не надто вагомими.

2) Другий етап означений проміжком часу, від 1990 до 1993 років. Він, підкреслює автор аналізованої праці, характеризується відтоком значного числа професіоналів. За межами України опинилися високоосвічені та кваліфіковані фахівці, які, бачачи, що іноземні працівники з таким же рівнем освіти отримують набагато більшу зарплатню, ніж вони на рідних теренах, не захотіли повер-

татися додому. Паралельно з кількісними показниками міграції розширювалася географія виїзду громадян нашої держави.

3) Третій етап започатковує 1994 рік. У цей період міграційна хвиля охопила і менш кваліфікованих робітників: будівельників, водіїв, слюсарів, поварів та ін., які виконували різну роботу, тобто робили все, що їм доручали. Необхідно підкреслити, що ця категорія мігрантів була і є найбільш численною, тому що її складають найширші маси населення [3].

На нашу думку, до цієї категорії слід віднести і молодь, яка не бачить перспектив ні матеріального, ні духовного зростання у своїй країні та виїжджає за кордон для отримання там постійних роботи і місця проживання.

У процесі соціологічного моніторингу, який проводиться Інститутом соціології НАН України з 1994 р. і репрезентує все доросле населення нашої держави, було запропоновано питання: «Чи хотіли б ви виїхати з вашого населеного пункту та куди?». Результати опитування показали, що в 1994 році таких, хто нікуди б не їхав зі свого рідного міста (села), було 51%, у 2000 році – 50%, у 2001 році – 55%. На перший погляд, так звана кількісна основа населення залишалася майже незмінною. Однак, у наступні роки число осіб, які хотіли виїхати, але ще не знають куди, зросло від 13% до 17%. При цьому найбільш рішуче налаштованою на виїзд виявилася молодь. У 1994 році серед тих, кому не виповнилося 30 років, нікуди не збиралися їхати лише 30%, у 2001 році – 29,6%. Ця ж вікова група найбільше налаштована на виїзд за межі колишнього СРСР. У 1994р. таких було 10% (віком від 31 до 55 – 4%, старших – лише 1,5%). Через сім років (2001) про готовність їхати в далеке зарубіжжя заявили 27% молоді та 16,5% осіб середнього віку. Загалом 39% населення України хотіли б виїхати туди на тимчасову роботу [4, 2].

Помітним є розходження у міграційних намірах між респондентами з різних регіонів країни. Найвищим рівнем безробіття і негативним міграційним сальдо характеризується західний регіон нашої держави. Проте, (як не парадоксально) результати опитування показали, що прив'язаними до рідних місць є представники саме Західної України. Тут 60% респондентів відповіли, що вони не збираються виїжджати з рідних місць. Серед

бажаючих покинути свій населений пункт превалюють жителі сходу України (28%). Як зазначає заступник директора Інституту соціології НАН України, президент Соціологічної асоціації України Микола Шульга [4, 3], є безліч причин, що спонукають респондентів виїхати з місця проживання. Серед них: бажання знайти нове місце роботи (18,0%), просто хочеться змінити місце проживання (7,0%), шкідливі для здоров'я екологічні умови (13,5%), бажання переїхати ближче до родичів, друзів (5,8%), інші мотиви (4,1%). Причинами можуть бути також кліматичні умови (3,2%), повернення на свою першобатьківщину (2,4%), вступ на навчання (2,3%), побоювання міжнародних конфліктів (1,8%), труднощі, пов'язані з мовою спілкування (0,2%).

Згідно з даними Державного комітету статистики України, дотичними до демографічної ситуації, чисельність населення нашої держави йде за низхідною: від 47,5 млн. у 2004 р. до 46,8 млн. у 2006р. Такому катастрофічному спаду сприяють, з одного боку, природне скорочення населення (від -104,1 тис. осіб у 2004 р. до -117,1 і -102,5 – відповідно у 2005 та 2006 роках), з другого, – нестабільна екологічна та соціально-економічна ситуація, а також міграція населення (сальдо міграції становило від -0,1 до 0,4 у 2004 та 2006 роках) [5].

Відповідно до підрахунків Міністерства закордонних справ України, за кордоном працюють від 2 до 5 мільйонів українських громадян [6]. За іншими даними, Україну щороку покидають від п'яти до семи мільйонів наших співвітчизників [7]. Найбільшого поширення набрала цифра 7 млн., яка була названа уповноваженим Верховної Ради України з прав людини Н.Карпачовою у квітні 2003 року і багаторазово повторювалася як у засобах масової інформатії, так і в наукових дослідженнях. На відміну від низки політиків і журналістів, соціологи, які спеціально займаються проблемами трудової міграції (С.Пирожков, О.Хомра, І.Прибиткова, О.Малиновська), схиляються до меншої (2-2,5 млн.) із названих цифр [8, 1]. На будь-якій поважній українській науковій конференції з питань трудової міграції та в більшості новітніх досліджень твердження про 5-7 мільйонів заробітчан сприймається критично.

Але і політики, і журналісти, і науковці схиляються до думки про те, що з-поміж регіональних ринків праці України найгіршою є ситуація у її Західному економічному регіоні, що призводить до найвищого показника трудової вимушеної міграції.

Поріг ХХІ століття Галичина переступила з високим рівнем міграції, який упродовж попередніх років зростав з надзвичайною швидкістю. Чисельність населення Івано-Франківської, Тернопільської та Львівської областей скоротилася від 5,075 млн. на початку 2005р. до 5,07 млн. у 2006р. (табл. А).

Щодо показника смертності, то він, на-впаки, зменшився на 614 осіб у 2006 році порівняно з 2005-м у всіх аналізованих нами областях (табл. А).

Незважаючи на вагомі позитиви порівняно з попередніми роками незалежності нашої держави, чисельність населення Західного економічного регіону скорочується. Вагомою причиною цього є міграція. Так, порівнюючи її показники за 2005 та 2006 років, ми зауважили, що кількість вибулих осіб із Івано-Франківської області зросла із 3507 до 3968, із Львівської – відповідно 7456 і 8760,

Таблиця А

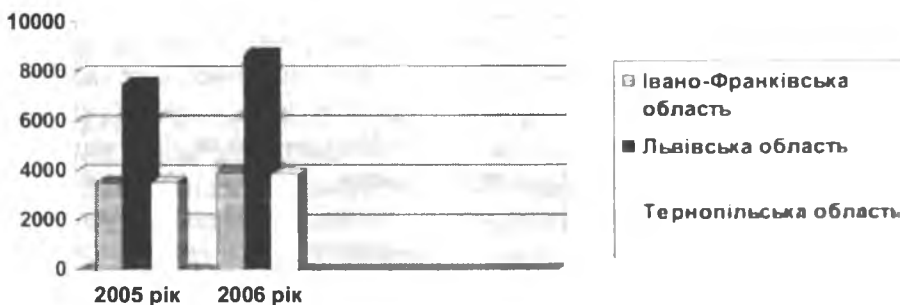
Найменування області	Івано-Франківська		Львівська		Тернопільська	
	2006	2005	2006	2005	2006	2005
Чисельність наявного населення	1387653	1388300	2573121	2575125	1109932	1111029
Кількість народжених	3693	3526	6249	6189	2671	2681
Кількість померлих	4990	5192	9493	9691	4432	4646
Кількість розлучень (одиниць)	1105	1052	1801	1744	869	922

Звичайно, великий вплив на формування даного показника мають рівень народжуваності та смертності, але вагомою є і міграція. Адже, аналізуючи статистичні дані щодо народжуваності в даних областях у 2005 – 2006 роках, можна стверджувати, що її рівень зростав (табл. А).

Як видно з таблиці, Львівська та Івано-Франківська області, відзначаються зростанням рівня народжуваності, лише в Тернопільській області даний показник набуває негативної тенденції.

Тернопільської – 3533 і 3852. Дані дослідження показують, що найвищим у числовому значенні є показник міграції у Львівській області. Однак порівняно з наявною чисельністю населення в кожному з регіонів найвищим є його рівень у Тернопільській області. Так, частка вибулих у Івано-Франківській та Львівській областях коливається від 0,0025 до 0,0029, а в Тернопільській вона сягає 0,0032.

Загалом по Україні кількість осіб, які вибули за кордон, зросла від 147, 7 тис. у 2005 до 158, 3 тис. осіб у 2006 роках [5].

Кількість вибулих осіб упродовж 2005 – 2006 років

Міграція населення як економічне поняття і показник статистичного дослідження має неабиякий вплив на рівень народжуваності та шлюбності. Проте максимально вона зачіпає такий показник, як рівень розлучень в окремому регіоні чи державі. Так, не викличе здивування той факт, що кількість розлучень у Галичині в першій половині 2006 року зросла на 57 одиниць порівняно з 2005 роком. Максимального значення даний показник набув у Львівській області (табл. А).

IV. Висновки. Виступаючи з радіозверненням до українського народу, Президент України В.Ющенко наголосив: «Сьогодні близько 2,5-3 мільйонів українців працюють за кордоном. Дуже часто – на низько кваліфікованих роботах. Через це багато сімей розпадається. Діти ростуть без матері або батька. Це мій особистий біль, наша ганьба і надзвичайно серйозна проблема для держави». Одним із головних чинників обмеження і призупинення процесу трудової міграції та повернення новітніх українських емігрантів він вважає створення нових робочих місць у регіонах, передусім через залучення інвестицій і формування умов для розвитку підприємництва [9, 1].

Підсумовуючи, можна констатувати, що новітня українська трудова міграція торкнулася близько десятої частини населення працездатного віку. Свого піку вона сягнула наприкінці 1990-х, і, на жаль, з початку ХХІст. виїзд українців на заробітки за кордон не припиняється. Негативним є те, що з плином часу трудова міграція перестала бути ознакою лише західних областей – у цей процес дедалі більше втягуються й інші регіони України.

На сучасному етапі так званого міграційного розвитку нашої держави в цілому та Західного економічного регіону зокрема, створення робочих місць буде лише закликком до повернення українців на рідні землі. Однією з головних причин їхнього повернення вважаємо не нижчий, ніж за місцем праці за межами України рівень заробітної плати та належні соціальні гарантії, які є у зарубіжному світі.

1. *Кирчів А.* Трудова міграція і національна безпека України/ Доповідь на „круглому столі” 7 жовтня 2004р. – Львів, Дзеркальний зал ЛНУ ім. І.Франка. Інтернетвидання І:Кордон.
2. *Сухарський В.С.* Економічний словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга. Богдан. – 2002. – 328 с.
3. *Леонтеюк О.* Проблеми становлення й розвитку трудової еміграції з України// Україна: аспекти праці. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – К. – 1999. – № 5. – с.28.
4. *Шульга М.* Міграція з України// Український регіональний вісник. – 2003, 1 січня.
5. Демографічна ситуація в Україні у січні – березні 2006 року/ Експрес-інформація Державного комітету. – Лист № 113, 2006, 15 травня.
6. *Марчук Л., Косьякова Я.* На роботу за границю отправляется каждый 5 житель западных областей Украины// Комсомольская правда. – 2004, 18 февраля. – С. 8–9.
7. *Івашко О., Бень А.* П'ять мільйонів на закордонних заробітках. Та ще й нелегально // Голос України. – 2003, 3 квітня.
8. Скільки українців працює за кордоном?// Наше слово. – 2005, 17 липня.
9. *Україні, пора лодому. Коментарі*// <http://for-ua.com/>. – 2006. 16 травня.

This article essences us about some aspects of West Ukrainian modern migration processes, shoes their influence on demographic situation in Galychyna in the beginning of XXI century.

Крот М.В.

СУЧАСНІ ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ)

Розглянуто сучасні демографічні проблеми у Західному регіоні. Внесено пропозиції щодо покращення показників демографічного розвитку.

Ключові слова: демографія, народжуваність, смертність, міграційна політика, демографічна політика.

I. Вступ. Гармонійний розвиток України як суверенної держави, що прямує до побу-

дови громадянського суспільства та конкурентоспроможної економіки на основі демократичних цінностей, неможливий без ефективного та стабільного розвитку кожного її регіону. На шляху розбудови повноцінної господарської системи регіонів стоять інституційні, соціально-економічні та морально-психологічні перешкоди, подолання яких є нагальною вимогою часу. Населення, його соціальне самопочуття та розвиток є